

О.В. Решеvecь,
старший викладач кафедри регіонального управління
та місцевого самоврядування ХарPI НАДУ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто питання залучення іноземних інвестицій у правовому розрізі об'єкта, правовий режим іноземної власності України для іноземних суб'єктів господарювання.

Ключові слова: іноземні інвестиції, правовий режим, законодавство, інвестиційна політика, правові суб'єкти.

Актуальність питання щодо правового регулювання іноземних інвестицій включає в себе два аспекти: національно-правовий (внутрішньодержавний) і міжнародно-правовий.

Питання правової політики залучення іноземних інвестицій постійно перебувають у полі зору вчених. Ними безпосередньо займаються: І. Благун, В. Голованюк, А. Мерзляк, С. Онишко, А. Пересада, М. Чумаченко.

Правовий статус іноземних інвестицій в інвестованих країнах характеризується великою різноманітністю, зумовленою відмінностями в політиці цих країн щодо іноземного капіталу. Правовий режим іноземної власності визначається, насамперед, внутрішнім законодавством інвестованих країн (гірничим законодавством, законодавством про розробку природних багатств, спеціальними інвестиційними кодексами) [3, с. 18 – 37].

Правове забезпечення інвестиційної політики в Україні було започатковано в 1991 р. Законом України “Про інвестиційну діяльність”. Тоді було проголошено про створення пільгових умов для інвесторів, які працюють у пріоритетних сферах (ст. 11), про державне регулювання інвестиційної діяльності за допомогою податкової, кредитної, амортизаційної, цінової політики, а також державної фінансової підтримки (ст. 12), застосування

державного замовлення у сфері капітального будівництва (ст. 14), страховий захист інвестицій (ст. 19).

На подальший розвиток механізму економічного регулювання інвестиційного процесу всі його учасники сподівалися з появою Концепції регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України в 1995 р. Концепція, зокрема, визначала основні засади державної організації та регулювання інвестиційної діяльності:

- пріоритетність (орієнтація на державні пріоритети);
- децентралізація (передання функцій забезпечення інвестицій суб'єктам господарювання);
- розвиток конкуренції в інвестиційній сфері;
- перехід від бюджетного фінансування до державного кредитування;
- підтримка змішаного інвестування проектів і програм;
- створення механізмів страхування інвестицій.

Згідно з п. 1 ст. 19 Закону України “Про інвестиційну діяльність” держава гарантує захист інвестицій незалежно від форм власності. Захист інвестицій забезпечується законодавством України, а також договорами України з іноземними державами. Інвесторам, у тому числі іноземним, забезпечується рівноправний режим, який виключає застосування заходів дискримінаційного характеру, котрі могли б перешкодити управлінню інвестиціями, їхнім використанню та ліквідації, а також передбачаються умови та порядок вивезення вкладених цінностей та результатів інвестицій.

Законом України “Про зовнішньоекономічну діяльність” на території України впроваджуються такі правові режими для іноземних суб'єктів господарської діяльності:

- національний режим, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти

господарської діяльності України. Національний режим застосовується щодо всіх видів господарської діяльності іноземних суб'єктів цієї діяльності, пов'язаної з їхніми інвестиціями на території України, а також щодо експортно-імпорتنих операцій іноземних суб'єктів господарської діяльності тих країн, які входять разом з Україною до економічних союзів;

– режим найбільшого сприяння, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків і зборів, якими користується та буде користуватися іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано згаданий режим, за винятком випадків, коли зазначені мита, податки, збори та пільги з них встановлюються в рамках спеціального режиму. Режим найбільшого сприяння надається на основі взаємної угоди суб'єктам господарської діяльності інших держав згідно з відповідними договорами України та застосовується у сфері зовнішньої торгівлі;

– спеціальний режим, який застосовується до територій спеціальних економічних зон, а також до територій митних союзів, до яких входить Україна, і в разі встановлення будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами за участю України.

Переважає більшість заходів державного регулювання іноземного інвестування впроваджується за допомогою правових форм, тому вдосконалення системи та принципів правового регулювання іноземного інвестування є вирішальним чинником пожевлення надходжень капіталу нерезидентів.

Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації, а їхня реквізиція може бути здійснена лише за випадків стихійного лиха. І навіть у цих випадках передбачено оскарження в судах і компенсації. До того ж усі витрати і збитки іноземних інвесторів відшкодовуються з державного бюджету або інших джерел, встановлених Кабінетом Міністрів України в поточних ринкових цінах

на основі оцінок незалежних аудиторів, і в тій валюті, в якій здійснювались інвестиції або іншій валюті, прийнятній для інвестора. З моменту виникнення права на компенсацію і до моменту її виплати на компенсовану суму інвестицій нараховуються відсотки, відповідні тим, за якими лондонські банки надають позики першокласним клієнтам на ринку євровалют.

У разі припинення інвестиційної діяльності іноземний інвестор має право на повернення протягом шести місяців своїх інвестицій, а також доходів з них у грошовій або речовій формі за реальними ринковими цінами, сформованими в момент припинення інвестиційної діяльності. Після виплати обов'язкових зборів, платежів і податків іноземним інвесторам гарантується безперешкодне переведення за кордон одержаних на законних підставах засобів в іноземній валюті. Порядок переведення встановлюється НБУ. При переведенні або вивезенні іноземних інвестицій податок становить 15 %. Дохід або прибуток від інвестиції іноземний інвестор має право реінвестувати в економіку України в будь-якій валюті, а також зберігати їх на поточних розрахункових рахунках або на депозитах. Іноземні інвестори мають право на придбання паїв і цінних паперів відповідно до валютного законодавства і законів про цінні папери та фондову біржу, брати участь у приватизації майна державних підприємств і незавершеного будівництва, у конкурсах та аукціонах. Надання майна в оренду іноземним інвесторам на суму понад 10 млн доларів здійснюється за рішенням Фонду держмайна України.

Закон України “Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні” [1], спрямований на заохочення й підсилення припливу іноземного капіталу до пріоритетних сфер економіки держави шляхом надання різного роду страхових гарантій, особливо за найбільш важливими інвестиційними програмами і проектами, покращання правового регулювання іноземного інвестування, розвитку інфраструктури міжнародного бізнесу.

Неодмінною умовою формування сприятливих умов для припливу іноземних інвестицій буде розвиток ринкової інфраструктури міжнародного бізнесу, для чого передбачається:

- значно покращити роботу таких ділянок інвестиційної діяльності, як фондові біржі, комерційні банки, страхові компанії, інвестиційні компанії та інвестиційні фонди, трастові та консалтингові, холдингові та аудиторські фірми;

- утворити державний реєстр іноземних інвесторів і банк даних про об'єкти іноземного інвестування в Україні, автоматизовану інформаційну систему, яка забезпечувала б оперативний пошук іноземних та вітчизняних інвесторів, та надання консультацій із питань реалізації інвестиційних проектів;

- утворити Український банк реконструкції та розвитку, на який покласти функції з пільгового кредитування та фінансування проектів, та національну страхову компанію зі страхування ризиків вітчизняних та іноземних інвесторів;

- здійснити організацію статистичної звітності про іноземних інвесторів, удосконалити систему обліку відповідно до міжнародних стандартів, здійснити публікацію нормативних актів України та іншої інформації, яка цікавить іноземних інвесторів, іноземними мовами.

Важливу роль у розширенні іноземного інвестування повинно відіграти агентство міжнародного співробітництва та інвестицій, головним завданням якого є з надання допомоги підприємцям України:

- у пошуку іноземного партнера;
- правильному оформленні документів інвестиційної заявки;
- складенні бізнес-плану;
- розробленні інвестиційного проекту за методологією, прийнятою в країнах із розвиненою економікою.

Слід зазначити важливість Закону України “Про правовий статус іноземців” [2]. У ньому підтверджується право іноземних громадян як фізичних

осіб займатися інвестиційною діяльністю. Законом України передбачена рівність прав і обов'язків усіх суб'єктів у сфері економічної діяльності.

Світовий досвід підтверджує, що в усіх країнах з перехідними економіками приймаються законодавчі та нормативні акти, які регулюють діяльність іноземних інвесторів. Інколи відповідні правові приписи зустрічаються у конституціях. Це пояснюється тим, що країни з малопривабливим інвестиційним кліматом змушені вводити для нерезидента пільги та переваги, щоб таким чином компенсувати підвищений ризик господарювання для цих суб'єктів. В умовах конкурентної боротьби на інвестиційному ринку різні країни змушені постійно посилювати дію факторів, які спонукають нерезидента вкладати кошти. Одним із найважливіших факторів, що сприяє припливу іноземних інвестицій у країну, є наявність ефективного, стабільного законодавства про іноземні інвестиції та зовнішньоекономічну діяльність.

Однією з найгостріших проблем у сфері державного регулювання іноземного інвестування в Україні є забезпечення правової стабільності. Вкладаючи кошти в економіку країни, інвестор хоче мати гарантію, що умови господарювання не зміняться в майбутньому або, якщо зміняться, не погіршать його комерційних позицій. Такі гарантії можуть встановлюватися наданням переваг щодо вибору варіанта поведінки в разі ухвалення законодавчих актів, що погіршують умови інвестування. Проте аналіз практики регулювання іноземного інвестування в інших країнах свідчить, що уряди щороку намагаються забезпечити більш відкритий режим для нерезидента.

В Україні рівень законодавчого забезпечення інвестиційної діяльності взагалі і діяльність іноземних інвесторів зокрема ще не можна визнати оптимальним. Основна проблема в цій сфері – часті та непередбачувані зміни законодавчих і підзаконних актів. Інколи ці зміни суперечать здоровому глузду й економічним законам розвитку суспільства. Зрозуміло, що за умов

трансформації економіки і суспільних відносин держава веде пошук адекватних законодавчих важелів регулювання.

Частково вирішити питання, пов'язані з удосконаленням нормативної бази у сфері іноземного інвестування, міг би Центр моніторингу інвестиційного клімату, на створення якого, на жаль, бракує коштів. Центр має прогнозувати інвестиційний клімат у країні, галузі, регіоні після введення в дію того чи іншого правового акта.

Необхідно також створити систему, яка б унеможливила прийняття передчасних та недосконалих правових приписів у сфері регулювання економіки взагалі й іноземного інвестування зокрема.

Ефективному вдосконаленню застосування правових форм регулювання іноземного інвестування сприяло б і подальше дерегулювання економіки. Адміністративна реформа відбувається повільно, не розроблено механізмів управління господарським комплексом в умовах трансформаційних змін. Заходи держави щодо залучення іноземних інвестицій не є системними, і досі не вироблено чіткої довгострокової стратегії щодо поліпшення інвестиційного клімату та активізації співпраці з нерезидентами. Звичайно, ця неврегульованість негативно впливає на формування концептуальних правових засад стимулювання іноземного інвестування у пріоритетні галузі та виробництва.

Світова практика свідчить, що створення привабливого інвестиційного клімату можливе лише в разі забезпечення стабільності правового регулювання інвестиційної та іншої господарської діяльності, відповідності правових умов господарювання до загальноприйнятих принципів.

Насамперед, держава має визначити стратегічні засади політики щодо іноземного інвестора. Слід остаточно визнати, що інвестиційне забезпечення вітчизняної економіки за умов гострого дефіциту внутрішніх джерел інвестування має здійснюватися за участю коштів нерезидентів. Причому

обсяги залучених іноземних інвестицій необхідно щороку збільшувати, щоб досягти прийнятих розмірів (хоча б 1000 дол. США на душу населення). Іноземному інвесторові можуть бути надані пільги за умов, що він вкладає кошти у визначені сфери (галузі, регіони, підприємства) економіки. Разом із тим слід подбати про те, щоб умови господарювання резидентів і нерезидентів були однаково сприятливими.

Залучення іноземних інвестицій можливе за умов створення відповідного інвестиційного режиму, безпосередньо пов'язаного із системою пільг і стимулів, передбачених для іноземного інвестора. Потрібно розробити таку систему заходів заохочення, за якої, з одного боку, не порушувалися б інтереси вітчизняних суб'єктів підприємництва, а з іншого – стимулювався б приплив іноземного капіталу.

Необхідно переглянути Концепцію регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки, затверджену Постановою Кабінету Міністрів України ще 1 червня 1995 р. Положення цього документа не відповідають вимогам сьогодення. У межах такої концепції насамперед слід визначити найважливіші засади політики стосовно іноземних інвестицій. Крім того, в основу системи державного регулювання іноземного інвестування слід покласти механізм обліку й контролю за надходженням і використанням і коштів нерезидентів. На сьогодні існує кілька органів, що регулюють іноземне інвестування, але багато процесів не відстежується. Слід або скоротити частину цих органів, або забезпечити підвищення ефективності їхньої роботи. Необхідне створення інформаційної бази для іноземних інвесторів, яка включала б інформацію не тільки про об'єкти інвестиційної діяльності, а про правові умови такої діяльності.

На сьогодні в Україні правовий інститут регулювання інвестиційної діяльності досить розвинений. Інвестиційна діяльність регулюється спеціальним законодавством, а також іншими законодавчими та нормативними актами. За

таких умов було б доречним розробити єдиний нормативно-правовий акт, який максимально точно визначав би всі умови інвестиційної діяльності, у тому числі за участю нерезидента. По суті, йдеться про кодифікацію законодавства.

Таким чином, державна політика допуску та стимулювання іноземних інвестицій повинна відповідати довгостроковій стратегії економічного і соціального розвитку на засадах ідеології національної конкурентоспроможності, що має забезпечити міцні підвалини утвердження України як високорозвиненої, соціальної за своєю суттю, демократичної держави, її інтеграції у світовий цивілізаційний процес не друговартісним додатком, а країною з конкурентоспроможною економікою, здатною вирішувати проблеми свого розвитку.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні”
2. Закон України “Про правовий статус іноземців”
3. Практичні аспекти інвестиційної політики на місцевому рівні / Ін-т реформ. – К., 2003. – 48 с.
4. Роль регіональної та місцевої влади у процесі залучення іноземних інвестицій / Ін-т реформ. – К., 2003. – 59 с.
5. *Соснюк О.* Актуальні тенденції та перспективи внутрішнього і зовнішнього інвестування в економіку України // Український регіон. вісн. – 2000. – № 5.

***Reshevets O.V.* Legal adjusting of foreign investment activity.**

In the article the questions of bringing in of foreign investments are examined in the legal cut of object. Legal mode of foreign ownness of Ukraine for the foreign subjects of menage.

Key words: foreign investments, legal mode, legislation, investment policy, legal subjects.

***Решевец О.В.* Правовое регулирование иностранной инвестиционной деятельности.**

Рассмотрены вопросы привлечения иностранных инвестиций в правовом разрезе объекта, правовой режим иностранной собственности Украины для иностранных субъектов ведения хозяйства.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, правовой режим, законодательство, инвестиционная политика, правовые субъекты.